

סדר בחוסר סדר: ארבע נקודות אור לשמחה ורפואה בפסח

רב חשוב נפטר והגיע לבית דין של מעלה. הוא המתין לשימוע לאיזה מדור מכובד בגן עדן הוא הולך, אבל להפתעתו ראה את המלאכים מקבלים מישהו אחר בכבוד גדול, מקדימים אותו לפניו ומוליכים אותו למקום המכובד ביותר בגן עדן.

הרב התעניין מי הצדיק הזה והם אמרו: "נהג אוטובוס אגד". הרב נדהם: "חשבתי שכאן זה עולם הצדק, את כל חיי הקדשתי לדרוש וללמד תורה, וזה מה עשה טוב?".

"כשאתה דרשת", ענה המלאך, "רוב המאזינים נרדמו, אבל כשנהג האוטובוס דהר בכביש בפראות, אף נוסע לא נרדם, כולם הוציאו ספרי תהלים והתפללו בכוונה להגיע הביתה בשלום..."

חג הפסח הזה ייזכר תמיד כחג מאתגר. השנה אנו אוספים סיפור מרתק להעביר לילדים ולנכדים בדורות הבאים: על חג בתוך חומות של סגר, בצילו של מתח רפואי, כלכלי ותעסוקתי, מתוך חשש לצאת לקניות ולפגוש באנשים שאינם בריאים, ובעיקר עם כאב על היהודים שסובלים בכל העולם.

אבל השנה הזו מעוררת עוד אתגר: לעניין את המשפחה בליל הסדר. אצל רבים מאתנו זאת תהיה הפעם הראשונה בה מנהלים סדר וצריכים לרכז את המשפחה. אם בכל שנה סמכנו על הדוד הידוע שמקבץ את הווארטים והבדיחות ואנחנו ברחנו למטבח... השנה כל אחד ואחת חייב להיות ידען בעצמו ולהשאיר את הילדים ערים שלא יירדמו באמצע הדרשה של הרב...

ברוח זו קיבצנו ארבע נקודות אור לליל הסדר וההגדה של פסח, כל אחד מהרעיונות עומד בפני עצמו ונוח לשילוב בתוך קריאת ההגדה. הדגש המרכזי בבסיס הכול הוא **האמונה והביטחון בסדר שקיים בעולם**. אי אפשר להתעלם מהמועקה והלחץ מהחיים שמתפרקים לנגד עינינו, ולכן קיבצנו נקודות כאלו שמחדדות את ההבנה הפשוטה כי התקופה המתגרת הזו היא לא תאונה, אלא ההכנה האחרונה לקראת הגאולה השלמה בקרוב ממש.

ב. הארה ראשונה: הלילה שעושה סדר.

סעודת הפסח שונה מכל סעודות השנה כבר בשם הייחודי שלה: "ליל הסדר". בעוד שכל סעודות ואירועי החגים נקראים על שם החג, כמו "סעודת חג", "סעודת פורים", "תיקון ליל שבועות" וכיוצא בזה, הלילה הזה מכונה בשם כללי: "ליל הסדר".

בחלק מקהילות ישראל נהוג לומר בגמר הסדר פיוט שמתחיל במילים: "חסל סידור פסח".

1. פיוט בסוף ההגדה של פסח: חסל סידור פסח.

הביטוי הזה מופיע לראשונה ב"ספר האורה", חיבור הלכתי המיוחס לרש"י:

ספר האורה (רש"י) עמוד 37: בפסח אם אין לו יין מקדש על הפת ואינו אוכל עד שיסדר הסדר. תוספות פסחים קיד, א: הרב יוסף עשה בסדרו.

פירוש הביטוי "סדר" בפשטות הוא על שם "סדר הסימנים" המצוין בתחילת ההגדה. כדי להקל את מלאכת הלילה, קבעו הראשונים בתחילת ההגדה סדר סימני החג, "קדש", "ורחץ" וכו', שהם תמרורי הכוונה לאורך הלילה ולכן הלילה כולו נקרא "סדר" על שם הסדר שיש בו עצמו.

ועדיין קשה: הרי זה לא הלילה היחיד שיש בו סדר? בליל ראש השנה יש תהליך של אמירת ואכילת סימנים, רשימת התקיעות בראש השנה היא ארוכה ומסודרת ולא קוראים לה 'סדר תקיעות'? מצד שני, בליל שבועות יש סדר לימוד, אבל הוא נקרא "תיקון" ולא "סדר"?

כמה מפרשים כתבו פירושים מעמיקים יותר למילה "סדר". התפארת שלמה מראדומסק, שהיה אדמו"ר חשוב בפולין לפני כ-150 שנה, מעניק פירוש חסידי נהדר.

תפארת שלמה מראדומסק: לימוד התורה מורכב מארבעה רבדים: פרד"ס. ראשי תיבות פשט, רמז, דרוש וסוד וכל מצווה או מנהג מיוסדים על ארבעת ההיבטים האלו. הביטוי "סדר" הוא ראשי תיבות **"סוד, דרוש, רמז"**, ללמדנו שאל לנו להסתפק בלילה הזה רק **בפשט המנהגים** אלא לכתחילה לצלול אל תוך עומקם ולהבינם בכל הרבדים והסודות הטמונים בהם.

המהר"ל מפראג, שקדם ב-300 שנה לתפארת שלמה, מעניק פירוש אחר, מרומם מאין כמותו. הלילה הזה מעניק את המתנה החשובה ביותר: את ההבנה **שבעולם יש סדר**. החיים מתנהלים על פי תוכנית **ומי שצריך לשרוד – שורד כנגד כל הקשיים**. למרות שהחיים נראים כמו רכבת אימה שאיש אינו יודע מה התחנה הסופית שלה - ליל פסח מיישר את הראש: בעולם הזה יש סדר ותוכנית 'ולכל כדור יש כתובת'. לצד החובה לשמור על החיים בדרכי הטבע ולשמוע להוראות הרופאים, אבל הלחץ והחרדה מיותרים, משום שיש מי ששומר עלינו ומי שלא אמור להיפגע – לא נפגע.

ההוכחה הטובה ביותר היא **הלילה הזה**. ליל פסח מאפשר לנו להרים את הראש מעל ההווה ולפתח פרספקטיבה של 3300 שנה. כשאנו בתוך אירוע קשה, הכול נראה מפחיד וההיגיון נעלם, אבל הלילה הזה קורא להרים את הראש מעל הרגע המלחיץ ולבחון פרספקטיבה של 3300 שנה.

נחשוב רגע: לפני 3322 שנה יצא עם של עבדים מהאימפריה האדירה במצרים אל המדבר הגדול. מיליוני אנשים יצאו ללא אוכל, ללא מים וללא שום הגנה צבאית – איזה סיכוי הישרדות היו להם? מבחינה סטטיסטית מי היה אמור להתקיים היום - האימפריה האדירה או קבוצת העבדים? אבל למעלה מ-3300 שנה חלפו וכיום איש אינו זוכר את פרעה. האמת היא שפרעה נותר קיים בעיקר בגללנו, העבדים שנותרו כאן לספר עליו...

אנקדוטה: העולם עצר את נשימתו לקראת התאריך 1/1/2000. רוב תשומת הלב הוקדשה לחרדה מפני "באג אלפיים", להשלכות כניסת המילניום החדש על מערכת המחשבים העולמית, אבל המין האנושי שלא מפספס הזדמנות לחגוג, ערך גם פסטיבלי סיכום לרגל התאריך העגול. העיתון האמריקני המשפיע, "ניו יורק טיימס", פרסם מהדורת מילניום שכללה שלושה שערים: בעמוד הראשון חזרו העורכים מאה שנים אחורה ושחזרו את כותרות העיתון מתאריך 1/1/1900. בעמוד השני הופיעו כמדי יום כותרות האקטואליה היומיות. ואילו השער השלישי היה מקורי במיוחד:

הוא נשא את חותמת הזמן 1/1/2100, מאה שנים קדימה והוצגו בו הכותרות שיעסיקו את העולם באותו תאריך. העמוד כלל כותרות בדיוניות כמו דיון בשאלה האם לאפשר לאוכלוסיית הרובוטים זכות הצבעה בבחירות לנשיאות ארצות הברית? וחדשות כמו "פקידים עשו שימוש בלוויינים כדי לשבש את מזג האוויר" ו"ברוכים הבאים למדינה החמישים ואחת של ארצות הברית: קובה".

בתחתית העמוד בצד שמאל היה גם הקשר יהודי מפתיע. מסגרת מלבנית קטנטנה: "זמן הדלקת נרות השבת לנשים ובנות יהודיות באזור ניו יורק, היום יום שישי 1/1/2100, בשעה 16:39". כשנשאל עורך המהדורה לפרש העניין, הוא ענה: "על כל הכותרות הבדיוניות היו בינינו ויכוחים האם אנחנו בכיוון או גולשים למחוזות המדע הבדיוני, אבל על דבר אחד הייתה תמימות דעים בדסק המערכת: גם בעוד מאה שנים, נשים ובנות יהודיות תדלקנה נרות שבת..."

מהר"ל גבורות ה': רמזו בתוכו כי כל מה שאירע לבני ישראל מאז נעשו לעם ביציאתם ממצרים ועד היום - אין בו מקרה, כי אם כל הקורות הן **בסדר ובהשגחת הבורא**.

וכמה שהרעיון הזה נוגע לימינו: המילה "דאגה" מורכבת מארבע אותיות עוקבות – א,ג,ד,ה, חוץ מהאות ב' שחסרה באמצע. שכן האות "ב" מזכירה את המילה "ביטחון" ואיפה שיש ביטחון – אין דאגה. האדם הבוטח יודע שהחיים מלחיצים, אבל יש להם מארגן ומסדר והוא שומר על בניו אהוביו.

ג. הארה שנייה: **סוד הקושי והלחצים בחיים**.

ועדיין איננו משוכנעים: אם בעולם יש סדר, למה הכול מתפרק? אם הכול כל כך טוב, למה כל כך רע? איך אפשר לחגוג את ליל הסדר ללא טבילה במקווה, ללא אמירת הלל בבית הכנסת, איש או אישה בודדים שיישבו לבדם ויצטרכו להכין לעצמם את הכזית מצה והכורך, ללא מניין ל"יזכור" בחג השני?

כאן עלינו להיכנס לנקודה מופלאה שהיא למעשה הבריוח המלווה את כל מעשה הלילה הזה: ברוב מצוות הלילה יש **דבר והיפוכו**: הן מסמלות גם **נס שחרור** וגם את ההיפך הגמור: **שעבוד וקושי**. מצוות הלילה מציינות את ההצלה ממצרים, אבל הן עצמן מציינות גם את עומק הכאב שלפני ההצלה.

נתחיל עם הכוכבת המרכזית של הלילה: המצה. מהי תכלית הבאת המצה? מה רוצים להזכיר עם המאכל העתיק והפרימיטיבי שמחזיר אותנו אלפי שנים אחורה? נשים לב לסתירה עצומה:

2. הגדה של פסח: מצה זו שאנו אוכלים על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם, שנאמר: 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה'.

מצד אחד, המצה היא מאכל הניצחון, היא סמל החירות. המצה מסמלת את המהירות בה התמוטטו חומות מצרים. ברגע שהקב"ה החליט שפרעה יתפרק לרסיסים, זה קרה מיד. בלי יריית רובה אחת. הקב"ה עדכן את משה מראש כי מכת בכורות תמוטט את פרעה וכך בדיוק קרה: המצרים עצמם דחקו ולחצו את ישראל לצאת מיד, עד שאבותינו לא הספיקו אפילו להחמיץ את הבצק.

מצד שני, כולנו זוכרים את הפיסקה הפותחת את ההגדה:

סדר מגיד, הגדה של פסח: הא לחמא עניא דאכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדין לשנה הבאה בני חורין.

כדי לעשות לעניים טוב על הלב ולגרום לאורחים להרגיש בנוח, ההגדה פותחת עם פיסקה שאומרת שכולנו היינו פעם עניים. אל תרגישו רע בכך שאתם נאלצים להתארח, שכן כולנו סבלנו ואכלנו לחם עוני במצרים (ראו עוד בהערה¹). וכדי לשפר יותר את מצב הרוח הקודר שנחת פתאום, ממשיכים ומבטיחים כי הגלות והעניות היא זמנית ולשנה הבאה נהיה בני חורין בארץ ישראל.

אבל מהי כוונת הקטע הזה? ממתני המצה היא "לחם עוני"? הרי הזכר שהמצה היא תכלית הניצחון? וגם מה הכוונה בכך שאבותינו אכלו את המצה **במצרים** והרי המצה הוכנה בחיפזון לקראת **היציאה משם** ואכלו אותה **במדבר מחוץ למצרים** כפי שהובא בקטע הקודם: "מצה זו על שום מה? על שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם"?

פירוש ההגדה לאברבנאל, זבח פסח: היה ראוי לומר די אכלו אבהתנא ביציאתם ממצרים? ולא בארעא דמצרים שמורה על ההרגל והתמדה כל זמן ישיבתם שם, וצריך עיון.

הביאור ידוע: למצה יש שתי פנים. מעבר לכך שהיא הוכנה בחיפזון כמאכל החירות, גם הנוגשים המצריים הכריחו את העבדים היהודים להכין לעצמם מצות בעת העבדות, משום שהמצה נעשית בחיפזון ואינה מבזבזת זמן הכנה כמו הלחם שמחכה להחמיץ. ולכן המצה נקראת "לחם עוני" כי היא מזכירה את **תכלית השעבוד והסבל** עד שאפילו כמה דקות להכין פיתה לא נתנו להם.

האברבנאל מוסיף ומביא עדות של גדול בישראל בשם רב יוסף האזובי, שהיה שבוי כעבד במדינת הודו וקיבל לאכול מצה ולא חמץ, שכן המצות לא מעובדות ולכן הן מתעכלות לאט ויוצרות שובע ליותר זמן. כך שהמצה היא לחם העבדות והעניות.

שתי הפנים הקיצוניות של המצה מפורשות כבר בתורה עצמה ומבוארות בספורנו:

¹ בכך מובן שהקטע הזה בארמית, משום שהוא נכתב בבבל ונועד **לאוזני העניים שלא בקיאים בלשון הקודש**. ובכך מובן מה שאומרים אותו בבית אחרי שהתחיל הסדר, והרי אם הוא הזמנה לעניים, היה עלינו לומר אותו בבית הכנסת? אלא שהוא נועד עבור האורחים שסביב השולחן.

דברים טז,ג: שבעת ימים תאכל עליו מצות, לחם עוני, כי בחיפזון יצאת מארץ מצרים – **ספורנו:** 'לחם עוני' - שהיו אוכלים בעוני ושלא היה פנאי להשהות עיסתם עד שתחמץ מפני נוגשים אצים: 'כי בחיפזון יצאת' - תמורת אותו חפזון העוני היה אחר כך חפזון הגאולה כעניין והפכתי אבלם לששון.

והתמיהה פשוטה: איך הלב יכול להכיל במאכל אחד שתי תכונות כה סותרות?

אותה סתירה קיימת אצל הכוכבות המרכזיות השניות של הלילה: ארבע כוסות היין.

פסחים קט,ב: רבינא אמר: ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות - **רש"י שם צט,ב:** כנגד ארבע לשונות גאולה האמורים בגלות מצרים, 'הוצאתי אתכם והצלת אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם לי לעם'.

ההסבר העקרוני לשתיית ארבע כוסות הוא לזכר ארבע לשונות גאולה שנאמרו לפני היציאה ממצרים. אבל למה שותים דווקא יין? הרי ארבע לשונות של גאולה אינם קשורים ליין? באותה מידה יכולנו להניח בקערה ארבע מצות, ארבע ביצים או ארבעה תפוחי אדמה?

ההסבר ידוע: המדרש מוסיף שארבע כוסות היין הן גם כנגד ארבע פעמים "כוס" שנאמרו בחלומו של שר המשקים בבור יוסף והן אלו שהביאו לשחרורו מהכלא. לכן הלילה מודים גם על הנס של יוסף.

בנוסף נזכיר עוד טעם מבריק ומרגש (הארכנו בשיעור לפרשת ויחי עט): גזירת השעבוד המקורית במצרים הייתה לסבול שם 430 שנה. כך אומרת התורה אחרי היציאה משם: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה". ואולם בפועל, הקב"ה חס עלינו ועיקר השעבוד נמשך רק **חמישים: 86 שנה**. [כך למדים מהעובדה שמרים הנביאה נקראת "מרים" מלשון "מרירות", שהיא נולדה בעת שהחל השעבוד הקשה, ומרים הייתה ביציאת מצרים בת 86].

והנה המילה "כוס" היא בדיוק 86 ולפי זה יוצא שבעיקר הדברים היינו צריכים לשתות **חמש כוסות תרעלה ח"ו**, חמש פעמים 86 וביחד 430, אבל הקב"ה ריחם עלינו והשאיר רק "כוס" אחת – 86 שנה ופטר אותנו מארבע כוסות פורענות אחרות. ולכן שותים ארבע כוסות של גאולה.

למדנו מכל זה כי תכלית הכוסות היא להזכיר את הגאולה והנסים ולכן שותים אותן דרך חירות, כדלעיל מהגמרא. אולם מצד שני מצאנו דבר הפוך ממש:

שולחן ערוך רבינו הזקן תעב,כג: מצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו ... לפי שיש בו זכר לדם שהיה פרעה שוחט את בני ישראל. ועכשיו שמצויים לעלול עלילות שקרים [עלילות דם] נמנעו מליקח יין אדום לפסח.

מובא בפוסקים כי יש עדיפות לקחת יין אדום בליל הסדר (אם הוא טוב כמו הלבן), וזאת כדי להזכיר את הדם ששפך פרעה מילדי ישראל. והסתירה עצומה: איך כוס אחת יכולה לציין שני קטבים כאלו?

אותה סתירה קיימת לגבי החרוסת - וכאן שני הקטבים מובאים בזה אחר זה בגמרא:

פסחים קטז: חרוסת ... רבי לוי אומר: זכר לתפוח - **רש"י:** שהיו יולדות בניהן שם בלא עצב שלא יכירו בהן מצריים, דכתיב 'תחת התפוח עוררתיה'. ורבי יוחנן אומר: זכר לטיט [הבניין]. אמר אביי: הלכך צריך לקהוייה [להכינו עם תפוח ויין] ולכתוש בו הרבה כדי שיהיה סמיך ועבה כמו הטיט.

וכמובן, קשה למצוא ניגוד קיצוני משתי הדעות הללו². והתמיהות צצות: איך אפשר להכיל תכנים כה סותרים במאכל אחד? האם המצה נועדה להזכיר את חיפזון החירות או חיפזון העבדות? האם היין מזכיר כוסות גאולה או דם ילדים נשחטים? והאם החרוסת מזכירה את הנס או עבדות הטיט?

אגב, הרמב"ם כותב דבר חידוש: שצריך לטבול את המצה בחרוסת. ובאמת מקשים עליו בדיוק את הקושייה שלנו (ראו בארוכה לקו"ש לב/44 ואילך):

² ראיתי פירוש שהמילה "חרסת" כוללת את שני הפירושים: אותיות "חרס" על שם הטיט (את החרס מכינים מעפר כמו הטיט, ראו תוספות יום טוב פסחים יג), והאות "ת" רמז לתפוח.

רמב"ם חמץ ומצה ח,ח: אחר שמברך 'המוציא' חוזר ומברך 'על אכילת מצה' ומטבל מצה בחרוסת. טור אורח חיים תעה: ואיני יודע טיבול זה בחרוסת למה? ועוד הקשה בעל המנהיג [רבי אברהם בן נתן מרבותינו הראשונים] שמצה היא זכר לחרות וחרוסת זכר לטיט והיאך יתחברו זה עם זה?

את כל השאלות הללו אפשר לתרץ על פי הברקה חדה ומעוררת השראה שהביא פעם הרבי מליובאוויטש – ואין כמותה לתת כוח וחיזוק במצב בו נמצאים:

התורה מספרת על 'רגע השבירה של משה רבנו'. בפעם הראשונה שהגיע משה למצרים במטרה להושיע את ישראל, הוא העביר לפרעה בתקיפות את צו ה': "שלח את עמי". אולם פרעה לעג לו וזרק אותו מהארמון, ולא זו בלבד אלא שהחמיר והקשה את תנאי השעבוד: אם עד עתה, העבדים קיבלו תבן מוכן עבור הטיט, מעתה יהיה עליהם גם לקצור את התבן ולהכינו לטיט – וכל זה בתוך אותה מסגרת זמן בה עליהם להשלים את מכסות הבניין.

שוטרי ישראל פרצו בצעקות שבר לפני פרעה: איך אפשר להספיק מלאכה כפולה באותו זמן? אך פרעה שילח אותם וציווה את הנוגשים המצריים ללחוץ יותר את השוטרים שילחצו את העבדים. וכמובן משה נשבר מהמחשבה שהוא החמיר את הסבל ופנה בצעקה לקב"ה: "למה זה שלחתי?".

שמות ה: ויבאו שטרי בני ישראל ויצעקו אל פרעה לאמר: למה תעשה כה לעבדיך, תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו והנה עבדיך מכים וחטאת עמך.

איפה נמצאת התשובה לזעקת משה? אכן הקב"ה ענה לו כי עכשיו הגאולה תצא לדרך: "עתה תראה אשר אעשה לפרעה". אבל איפה התשובה לזעקתו? למה צריך להיות רע לפני שנהיה טוב?

הרבי דקדק רעיון מופלא: הצעקה של השוטרים "למה תעשה כה לעבדיך", מוטעמת בטעם נדיר שמופיע רק חמש פעמים בכל התורה: מרכא כפולה. מה העניין? כאן העביר הקב"ה למשה את סוד הסבל: דע לך שה'תעשה' של פרעה - גזרת הסבל – הוא בעל משמעות כפולה: אמנם פרעה מתכוון להכאיב, אבל הוא לא מבין שבכך הוא מחולל את ההיפך הגמור: הוא מקצר את תקופת השעבוד. כיון שהעבדות נהיית קשה הרבה יותר, לכן כל רגע נהיה שווה פי כמה ובמקום לסבול 430 שנה, קושי השעבוד יתקצר בשמונים אחוז ל-86 שנה. ואכן מיד החלו המכות כנגד מצרים.

יש לומר שזאת הסיבה שמנציחים את השעבוד ואת הגאולה באותם מאכלים עצמם. שכן הכאב עצמו הוא המשבר שמוליד את הגאולה. והמסר הוא כביר: בזמן אמת איננו יכולים להבין את הקושי, הוא נראה כמו תאונה, כמו שבירת חוקי המשחק והתפרקות הכללים, אבל הקושי הוא חלק מהעניין. הוא בא מלמעלה ומוכרח שיש בו תכלית טובה כלשהי. גם בימים המורכבים הללו, עלינו להסתובב עם שמחה פנימית על היותנו חלק מעמו המושגח של הקב"ה ולהיות בטוחים שלא יעזוב ה' עמו.

ומי שרוצה דוגמה איך שכל פרט הוא מושגח, הנה סיפור שהתרחש ממש השבוע: במשפחת השליח הרב זלמן רייזער מקנדה, נולדה השבוע בת. הוא רצה לקרוא את שמה, אבל לא מצא מניין עם קריאת התורה. אחרי חיפושים הגיע לבית אבות בדרום אפריקה, שם שומרים את המבוגרים בזהירות ולא נכנס שום איש צוות שלא נבדק עשר פעמים ולכן ממשיכים עם המניין שלהם בתוך המקום הסגור. הוא פנה אליהם במייל וביקש לקרוא את שם בתו "צביה".

הוא הסתובב עם תחושה קשה על כך שלא קרא את השם בעצמו והכל קרה רחוק מהעין ומהלב, אבל לפתע קיבל מייל ממזכירת בית האבות: ההורים שלה קראו לה בלידתה "הורשלה", כנראה על שם קרוב משפחה בשם "הירשל". כשהיא גדלה, חשה לא בנוח עם השם וכתבה לרבי מליובאוויטש. בשנת תשל"ז, לפני 43 שנה, היא קיבלה מענה מהרבי עם הצעה לקרוא לעצמה: "צביה...". כעת היא כל כך מתרגשת מהשם שהוא נתן לבתו בבית האבות שלהם וזה עורר בה את הגעגוע לרבי...

שיחת כ מנחם אב תשל"ט (שיחות קודש 560): המילה 'תעשה' מוטעמת בטעם נדיר: מרכא כפולה, להורות שגזרת פרעה הייתה בעלת משמעות כפולה: מצד אחד היה בה הכבדת הקושי והסבל, אבל מצד שני זה גופא היה טובה, כמו שמבואר במפרשים ש'קושי השעבוד השלים', היינו שקושי השעבוד יותר ממה שגזר הקב"ה בתחילה, והוא מה שציווה פרעה ש'תהן אין ניתן לעבדיך' הוא עצמו מה שקיצר את השהות שם ל-210 שנים.

ד. הארה שלישית: החיוניות של החינוך הביתי.

אלו יתרונות אפשר למצוא במצב הזה? כיצד אפשר לצמוח בתקופת הקורונה? כל אחד ימצא את התשובות שלו בעצמו, אבל נעלה נקודה אחת שקשורה לעיקר הלילה הזה:

למרות שהשנה לא יהיו אורחים בליל הסדר, אורח אחד לא יעזוב אותנו: גם השנה אליהו הנביא יבוא לבקר בביתנו. הדבר המעניין הוא שאליהו הנביא בא לבקרנו פעמיים, בשתי הזדמנויות: בברית מילה ובליל הסדר. בברית מילה מכינים כיסא לאליהו, ובליל פסח מזגים כוס לאליהו.

מדוע אליהו בא לבקר בשתייהן? מדוע אינו בא בתפילת כל נדרי או במגילת איכה בליל תשעה באב?

3. הרב משה חאגיז (מרבני ירושלים לפני כ-200 שנה) מובא בהגדת הרבי מלובאוויטש: מוזגים כוסו של אליהו, כי אליהו הוא המעיד שישראל מקיימים מצוות מילה המעכבת בפסח, שנאמר: 'וכל ערל לא יאכל בו'. ויש להמתיק עם המדרש, שישראל מלו עצמם באותו לילה שיצאו ממצרים ואכלו הפסח.

ההלכה היא שאסור לאכול מקרבן הפסח למי שאינו נימול, ולכן לפני שאוכלים את האפיקומן שהוא לזכר קרבן הפסח, עלינו לוודא שכל היושבים סביב השולחן הם נימולים. העד היחיד לכך הוא אליהו הנביא, משום שהוא הרי מבקר בכל ברית מילה ולכן אליהו בא להעיד כי המסובים כאן מוכרים לו...

אבל שמעתי ביאור נוסף ומרטיט: ההגעה נועדה עבור אליהו הנביא עצמו. הוא בא להיווכח באופן ישיר על עומק הקשר של יהודי לקב"ה. הוא בא לראות שאסור להתיימשך מיהודי. ברית מילה והשתתפות בסדר פסח הן שתי המצוות המקיימות ביותר בעם ישראל. גם יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות, מקפידים למול את בניהם ולקיים סדר פסח. ולכן אליהו הנביא נשלח לראות זאת בצורה ישירה. מובא במדרש כי אליהו היה נביא זעם שקטרג על ישראל. לאחר שברח מאימת המלך אחאב, הוא הקפיד על ישראל שעובדים את הבעל וגזר שלא ירד גשם במשך שלוש שנים. ולכן הקב"ה מצווה אותו לבוא לכל ברית מילה כדי לראות במו עיניו שיהודי הוא יהודי. ומאותה סיבה אליהו מוזמן לסדר פסח הפופולארי, שכן שתייהן הן העדות כי יהודי אינו מתנתק מעיקרי היהדות.

ואולם עדיין לא ברור מדוע באמת יהודים נקשרים דווקא לשתי המצוות הללו? כאן מגיעים לנקודה נפלאה שקשורה בקשר ישיר והדוק עם התקופה המיוחדת שלנו: הרבי מלובאוויטש מעורר נקודה מרתקת שיכולה לשפוך אור על הנושא: מילה ופסח הן שתי חגיגות משפחתיות. אלו שתי מצוות שעוברות באמצעות ההרמוניה של המשפחה. התינוק אינו מארגן לעצמו את הברית (כמו שיכול לקרות בחתונה), אלא נכנס לשם בידי אביו ואימו. גם קרבן פסח וסדר פסח מתקיימים "בחבורה", עם כל בני המשפחה ביחד משום מצוות "והגדת לבנך".

וחינוך משפחתי לא הולך לשום מקום, ילד לא שוכח מסר שהוא קיבל מאבא או אימא. הקריאה המשותפת של ההגדה, התור של הילדים לשאול מה נשתנה - זה ה"אני" שמעצב אותו.³ סדר פסח

³ סיפור: "אמריקן ג'ואיש יוניברסיטי" היא אוניברסיטה יוקרתית ללימודי יהדות בקליפורניה. תוכנית הדגל שלהם היא לאסוף בימי הקיץ 75 סטודנטים יהודים מהמוכשרים באמריקה, במגמה להצמיח מהם את דור המנהיגים הבא. באחד מימי הוועידה הם נוהגים להפגיש את הסטודנטים עם נציגים מכל ה'זרמים' ביהדות האמריקאית להתרשם מהעמדות שלהם.

פעם קיבל הרב שלמה קונין, השליח הוותיק בקליפורניה, הוראה מהרבי מלובאוויטש למצוא דרך להופיע בפני הסטודנטים. זה לא היה קל, אבל קונין הבלתי-נלאה שכנע את מנהל המוסד, שלמה בארדין, לתת לו במה. קונין היה מוזמן לדבר אחרון לאחר יום שלם של נאומים מכל החוגים.

פעם קיבל טלפון מבארדין ובו ביקש ממנו להופיע ראשון. "קיבלנו השנה קבוצת נערים הומניים, ליברליים, שאינם מאמינים בשום דת ואתה היחיד שמסוגל לשבור מולם את הקרח". הצעירים קיבלו את הרב המזוקן בעיניים רושפות. הם קטעו אותו ללא הרף ובמיוחד ניצב מולו 'אויב' בשם סטיבן ליבוביץ. הלה לא הפסיק לתקוף את הרב. ליבוביץ נאבק מול קונין בחירוף נפש, עם זעם, כעס וחמה שפוכה על כל האנשים הדתיים באשר הם. מדי שנה נהג קונין להיכנס לחדר האוכל בארוחת הערב וללמד את הנערים ניגון חסידי. באותה שנה בקע מליבו ניגון ישן שהולחן לפני מאתיים שנה על ידי הסבא משפולה: הניגון "קול ביער" שמתאר דו-שיח בין ישראל והקב"ה, בו ה' מפציר בנו לעשות את הצעד הראשון ולשוב בתשובה ואילו אנו מתחננים כי הוא יהיה זה שיעורר אותנו לשוב. קונין שר את הניגון הנוגה שוב ושוב, עד שהמנגינה נתפסה באזני הנערים. עוד אחד הצטרף ועוד אחד והאולם התמלא בקולות השיר. לפתע קם ליבוביץ' ממקומו ויצא בסערה.

מלמד שהעמיד מוכרע בבית ולא באירוועי ענק. אף בית כנסת לא יוכל להשתוות לחוויה של אבא ואמא שיושבים סביב שולחן הסדר עם ילדיהם. אף רב לא יכול להטיף ברהיטות רבה יותר מאשר האבא הפשוט ביותר שחולק תובנות אישיות עם הילדים.

וכמה שזה קשור לשנה הזו: רצה הקב"ה שנעזוב את העולם הגדול ונתרכז במשפחה, איש וביתו. בואו נשקיע את כל הכוחות וכל הרעיונות כדי להפוך את הסדר הזה להכי יפה והכי מוצלח שהיה אי פעם. לא כאב ולא שבר ילוו את הסדר השנה, אלא תחושה מרוממת של קרבת אלוקים.

מכתב כללי מהרבי מליובאוויטש, יא ניסן תשל: חג הפסח ובמיוחד קרבן הפסח, מזכיר בהדגשה שאם יהודים רוצים שהם וילדיהם יהנו מ'ופסחתי עליכם', חירות מדברים מזיקים ובלתי רצויים בזמן המשפחה מסתובב בחוצות ואף במוסדות חינוך – אפשרי הדבר רק אם ישליכו את ה'עבודות זרות' למיניהן וייתנו לילדיהם חינוך יהודי-נאמן משחר ילדותם, באופן שייחרת בגופם ובנשמתם על ידיקום תורה ומצוות בחיים היום-יומיים ובמעשה בפועל.

ה. הארה רביעית: **סגולת המצה לאמונה ורפואה.**

אנו נמצאים בימים טרופים שכולם מחפשים את התרופה לאיום האינו נראה שמאיים עלינו. בספר הזהר (חלק ב קפג,ב) מובאת סגולת רפואה חזקה:

הזהר דן בכך שבחג השבועות מביאים קרבן שני הלחם מהחיטה החדשה שהיא **חמץ**, וזאת לאחר שבפסח החמץ אסור. הביאור הוא באמצעות משל מבן מלך שהיה חולה במחלה קשה ולא היה יכול לאכול שום דבר. הגיע רופא והציע לו לקחת תרופה מסוימת ואחריה יוכל לאכול כל דבר. וכך אחרי שבני ישראל אכלו מצה בפסח, שהיא מאכל **הרפואה**, שכן היא חיזקה את **האמונה** שלהם בקב"ה ובכך השיגו רפואה, כעת יכולים לאכול גם חמץ.

למדנו חידוש גדול כי המצה היא "מאכל אמונה" והאמונה מייצרת "רפואה". כיצד מייצרת המצה אמונה? הנה הגמרא (ברכות מ) מביאה דעה ש"עץ הדעת" היה חיטה, שכן החיטה ניחנה בסגולה מיוחדת לייצר דעת. שכן "אין התינוק קורא אבא עד שיטעם טעם דגן". הווי אומר שהחיטה מייצרת את הקפיצה ההכרתית שמאפשרת לתינוק להכיר בכך שזה אבא. את האימא הוא מכיר מרגע לידתו, אבל כדי לקלוט את מציאותו של אבא, הוא נזקק להתפתחות אינטלקטואלית והחיטה מייצרת אצלו את הקפיצה הבגרותית הזו.

כשיצאו ישראל ממאתיים שנות חיים במצרים, הם היו זקוקים למאכל שירים אותם מעל עצמם, שיטמיע בהם את האמונה וההכרה בקיומו של הקב"ה. וזה התפקיד של המצה, החיטה כפי שהיא נשאת צנועה ועדינה, היא מייצרת את ההתפתחות והצמיחה של האמונה ומכאן גם הרפואה.

מדי שנה עורר הרבי מליובאוויטש לעודד אנשים לאכול מצה, ובמיוחד להשיג "מצה שמורה" עבודת יד שהיא מהודרת יותר. וכך זוכים לאותו מאכל עוצמתי של חיזוק האמונה שמביא מיד לחיזוק הרפואה. ומה אנו צריכים כיום יותר מחיזוק שני הגורמים הללו. נאכל ונעודד אחרים לאכול, נשתה מהיין ונודה לקב"ה על כל הטוב, ונזכה שכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות ויהפכו ימים אלו לימים נסים וברכה בטוב הנראה והנגלה וגאולת עולם על ראשם.

קונין יצא החוצה ופגש את ליבוביץ'. פניו היו שטופות דמעות והוא סיפר: סבו מצד אימו היה שוחט חבד"י מאיווה. בשנות חייו האחרונות הפך להיות חולה ועבר לגור בביתם. היה לו סט נפרד של כלים כשרים והיה אוכל בצד לבדו. בוקר אחד כשליבוביץ' היה ילד, סבא הושיב אותו על ברכיו וביקש ללמד אותו ניגון. סבא היה חלש ועייף, עיניו היו קרועות, אך הוא אמר לילד כי "יום יבוא והניגון הזה יבוא לך לשימוש". הוא ניגן את השיר כמה פעמים ואחר כך סטיבן הלך לבית הספר. כשהוא חזר, סבא כבר לא היה בין החיים. לייבוביץ' ניסה להיזכר נואשות בניגון של סבא. הוא רדף אחרי המורים והרבנים שהוא הכיר, אך איש לא השיב את נפשו. כך שקע הניגון בליבו כמזכרת אחרונה מסבא. והיום, כשקונין החל לשיר, הכול חזר לו. זה בדיוק היה השיר. שוב ישב על הברכיים של סבא וניגן עמו יחד "בני בני להיכן הלכתם"? קונין ביקש ממנו לשוב פנימה ולספר לכולם את הסיפור. העוינות שאפפה את אותו הבוקר נעלמה וליבוביץ' מנהל היום משפחה חסידית.

נסיים את השיעור בסיפור אודות כוח המצה לחולל רפואה (רבים השיב מעוון א/96): בצפון הארץ גר יהודי צרפתי בשם יהודה בן שושן. עשר שנים הוא חיכה לילד ובזכות ברכה שקיבל מהרבי, נולדה לו בת יחידה. אולם בגיל עשר החלה הילדה להתלונן על כאבי ראש ואחרי סידרת בדיקות גילו שיש לה ל"ע גידול ממאיר במוח. העצה היחידה הייתה לטוס בבוסטון ושם לשקול אפשרות של ניתוח.

כשהגיעה הילדה לשם, הרופאים הציעו בפני ההורים שתי אפשרויות: לעשות ניתוח שהם אינם יכולים להבטיח שתתעורר ממנו או להשאיר אותה כך והיא תוכל לשרוד חצי שנה. היות שהיו קרובים לניו יורק, האבא נכנס ליחידות אצל הרבי ופרץ בבכי נורא. הרבי הביט בו ואמר: "משנכנס אדר מרבים בשמחה ואתה בא לכאן לעשות ההיפך?! מי הרשה לך להכניס עצבות לתוך החדר שלי?" האבא חשב שהרבי מתבדח והחל לצעוק זה החיים של הבת שלי. אך הרבי השיב בתקיפות: "וככה תציל את הבת שלך על ידי שתכניס עצבות לתוך החדר בחודש אדר?!".

האבא אמר שהוא מוכן להיות בשמחה, אבל איך אפשר? הרבי ענה: "אדר זה חודש של שמחה בגלל ונהפוך הוא, ואז הפך את שתי ידיו מצד ימין לצד שמאל ואמר: מתהפך, הכל מתהפך".

האבא יצא החוצה ופתאום נזכר שהוא שכח לבקש תשובה מה לעשות עם הניתוח? הוא כתב מכתב והרבי השיב דרך המזכיר כי ענה לו ביחידות. האבא חשב שאולי הרבי מתכוון לכך שאמר 'ונהפוך הוא', אבל בכל זאת התעקש שהוא רוצה תשובה ברורה. הרבי ענה ש'אם הוא דווקא שואל, אז שיתיעץ עם רופא שלישי'.

מאוחר יותר הוא הבין את המשמעות של הדברים. רופא שלישי ייעץ לעשות את הניתוח, וכאשר פתחו את הראש, הם גילו שהגידול נעלם. אבל לניתוח היה מחיר כבד והילדה לא חזרה לדבר.

בפסח הם שהו אצל בן משפחה בפלטבוש ובסעודת משיח הלכו להתוועדות אצל הרבי. באחת ההפסקות בין השיחות, הרבי קרא לו ונתן בידו שתי חתיכות מצה ואמר כך: "המצה היא מאכל של רפואה ומאכל של אמונה. חתיכה אחת תיתן לבת שלך שיהיה לה רפואה וחתיכה אחת תיקח לעצמך שתהיה לך אמונה. הבת שלך אינה צריכה לסבול מכך שחסר לך אמונה".

אחר כך בעת חלוקת הכוס של ברכה הרבי הוסיף: "הסדר הוא, קודם חודש ניסן שהוא חודש של אמונה ואחר כך חודש אייר שהוא חודש של רפואה, אבל כאן יכול להיות ונהפוך הוא, והרפואה של הבת לא תחכה עד שתהיה לך אמונה, אלא קודם היא תהיה בריאה ואחר כך תבוא האמונה שלך..." מיותר לציין כי מאותו ערב נעלמו לחלוטין כל קשיי הזיכרון והדיבור של הבת.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**